

A német nemzetiségű lakosság kitelepítése

A közép- és délkelet-európai országokban élő német nemzetiségű lakosság vagy egy részének áttelepítése már korábban is felmerült. 1942-ben Németországban ter- vet dolgoztak ki a megszállt lengyel és szovjet területek elnémetesítésére, ennek értelmében Hitler mintegy 1,5 millió „népi németet” kívánt áttelepíteni Magyarországról, Jugoszláviából és Romániából. A háború végén, a megszállt területek kiürítésekor a „népi németeket” megpróbálta evakuálni Németországba. Ennek során mintegy nyolcmillió német nemzetiségű menekült el, illetve vállalta a kitelepítést, s — a potsdami döntés alapján — egyes országok kormányai is igyekeztek német lakosaiktól megszabadulni.

A német lakosság kitelepítésének ügyét Magyarországon a potsdami értekezlet határozata a Szövetséges Ellenőrző Bizottságra (SZEB) bízta. Maga a kitelepítés már előbb, 1945 februárjában elkezdődött, amikor is a szovjet katonai hatóságok a Tiszántúlon élő németek egy részét deportálták (többségüket, főleg a nőket pár hónap múlva hazaengedték), majd ismét a márciusi földrendelet kapcsán került fel sokkal nagyobb súllyal. Ez a rendelet a földterületek és tartozékaik elkobzásáról intézkedett, s mivel a Németországba történő áttelepítésről ekkor még nem lehetett szó, a végrehajtás során az érintett lakosságot internáló táborokba vitték. Ezek egyike volt a bonyhádi, ahová 20 ezer embert hurcoltak el. Ez főleg a német nemzetiségű mezőgazdasági lakosságot érintette.

A Budapesti Nemzeti Bizottság áprilisi ülésén élénk vita alakult ki a témával kapcsolatban. Volt aki azt hangoztatta: el kell választani egymástól a politikai felelősséget és a nemzeti hovatartozást, s voltak, akik ezt elutasították. Mondván: a németeknek is osztoznia kell Hitler sorsában. Ebbe a vitába természetesen a pártok is bekapcsolódtak. A Nemzeti Parasztpárt elsőként adta ki a jelszót: „Ki az országból a sváb hazaárulókkal!” S a Szabad Szó áprilisi 10-i száma már ezt kívánta alátámasztani, amikor ezt írta: ...A svábság egy batyuval jött ide, egy batyuval is menjen. A svábok önmagukat szakították ki az ország testéből, minden tettükkel azt bizonyították, hogy együttéreznek a hitleri Németországgal. ...A svábokat ki fogjuk telepíteni! Távozzanak! Az nem lehet, hogy a legjobb földeket Volksbund-tagok foglalják el.” Az NNP állásfoglalásához a kommunista párt is és az FKGP is csatlakozott. Ez utóbbi párt némi korlátozást ja-

Potsdam — 1945. július 17.—augusztus 2. A szövetséges nagyhatalmak itt és ekkor határoztak úgy, hogy: „a német nép bűnhődik szörnyű bűneiért, amelyeket azoknak a vezetése alatt követett el, akiknek a sikerek idején nyíltan helyeselt és vakon engedelmeskedett.”* Ez azonban nem jelentette azt, hogy a szövetséges nagyhatalmak egyértelműen elfogadták a kollektív felelősség elvét. Bár megegyeztek abban, hogy „...a Lengyelországban, Csehszlovákiában és Magyarországon ma-

radt német lakosságnak vagy egy részének Németországba történő áttelepítésére vonatkozóan intézkedéseket kell foganatosítani”**, azonban a fogalom pontos tisztázásának elmulasztása maga után vonta az ismert szégyenteljes módszerek alkalmazását a kitelepítések során.

Németországba kitelepített magyarországi németek szükségük

* Nemzetközi szerződések 1918—1945. 643.old.

** Ugyanott, 656. old.

vasolt. Az SZDP óva intett a kollektív felelősségrevonás elfogadásától és alkalmazásától. Végül a májusi prtközi értekezlet állást foglalt a volt SS-ek és a volksbundisták földjeinek elkobzása, majd kitelepítése mellett. Ezt követte az Ideiglenes Nemzeti Kormány júliusi 3820/1945. M. E. sz. rendelete a hazai németek múltbeli politikai magatartásának felülvizsgálatára. Ennek értelmében azokban a járásokban, ahol nagy számú német lakosság élt, háromtagú felülvizsgáló bizottságot kellett létrehozni. A bizottság elnökét a belügyminiszter nevezte ki, másik tagját a járási nemzeti bizottság delegálta, a harmadikat pedig a helybeli, ahogy akkor mondták, a „demokratikus érzelmű” németek köréből választották ki. A felülvizsgálat minden 16. évét betöltött és magát német nemzetiségűnek vallott személyre kiterjedt, nemre és foglalkozásra való tekintet nélkül. A vizsgálat szempontjai: a vizsgált személy hitlerista szervezetben vezető szerepet töltött be vagy önként lépett be az SS-be; Az érintett személy hitlerista szervezet tagja volt vagy felvette ismét német hangzású nevét; bár bizonyíthatóan nem volt tagja hitlerista szervezetnek, de azok célkitűzéseit támogatta; az érintett személy hitlerista szervezet vezetője, tagja és támogatója nem volt. Az eseményeket felgyorsította a potsdami értekezlet már ismertetett határozata. Maga a SZEB októberben megsürgette a magyar kormányt, a kitelepítendő létszámának megállapítására. A válaszejegyzék december elején körülbelül 300 ezer német kitelepíté-

sét vélte megvalósíthatónak. Határoztak arról is, hogy a kitelepítettek 100 kg-os csomagot vihetnek magukkal, hátrahagyott javaikat pedig a magyar kormány veszi át ellenszolgáltatás nélkül. Végül 1945. december 29-én megjelent a kormányrendelete, amely kimondta: „Németországba áttelepülni köteles az a magyar állampolgár, aki a legutolsó népszámlálási összeírás alkalmával német nemzetiségűnek vagy anyanyelvűnek vallotta magát, vagy aki magyarosított nevét német hangzásúra változtatta vissza, továbbá az, aki a Volksbundnak, vagy valamely fegyveres német alakulatnak (SS) tagja volt.” Az érintettek ezután lakóhelyüket csak kivételes esetekben és csak rendőrhatalom engedéllyel hagyhatták el. A kitelepítés előkészítése és lebonyolítása a Népgondozó Hivatal feladata volt. Az első áttelepített csoport 1946. januárban Budaörsről indult el Németország amerikai megszállási övezetébe. S hogy milyen körülmények között, milyen gondolatokkal „utaztak” ezek az emberek az ismeretlenbe, földet, házat, hazát, egy élet munkájának eredményét maguk mögött hagyva? Erről beszéljenek maguk az érintettek, akik közül sokan szétszóródtak a világban (Németországban, Franciaországban, az Egyesült Államokban), de vannak, akik — bár súlyos sebeket ejtett rajtuk ez az eszelen politikai ítélet —, amint lehetett, visszatértek a szülőföldre. Következő számunkban őket szólaltatjuk meg lapunk hasábjain.

SZILAGYI ETA